

ACTA MVSEI APVLENSIS

APULUM LXI

series *ARCHAEOLOGICA ET ANTHROPOLOGICA*

Fondator

ION BERCIU

Editor

GABRIEL TIBERIU RUSTOIU

Colegiul editorial:

RADU ARDEVAN – Universitatea „Babeş-Bolyai”, Cluj-Napoca
DAN BĂCUEȚ-CRIȘAN – Muzeul Județean de Istorie și Artă, Zalău
NIKOLAUS BOROFFKA – Deutsches Archäologisches Institut, Berlin
HORIA ION CIUGUDEAN – Muzeul Național al Unirii, Alba Iulia
SORIN NEMETI – Universitatea „Babeş-Bolyai”, Cluj-Napoca
CHRISTOPHER F. E. PARE – Universitatea „Johannes Gutenberg”, Mainz
ZENO KARL PINTER – Universitatea „Lucian Blaga”, Sibiu
CRISTIAN IOAN POPA – Universitatea „1 Decembrie 1918”, Alba Iulia
FLORIAN MATEI-POPESCU – Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”, București
IOAN CAROL OPRÎȘ – Universitatea București
EMANOIL PRIPON – Muzeul Județean de Istorie și Artă, Zalău
AUREL RUSTOIU – Institutul de Arheologie și Istoria Artei, Cluj-Napoca
CRISTIAN SCHUSTER – Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”, București
VOLKER WOLLMANN – Obrigheim

Colegiul de redacție:

RADU OTA – redactor șef
SIDONIA PETRONELA OLEA – secretar de redacție
CRISTINEL FÂNTÂNEANU – secretar de redacție
ADINA BOGDAN – membru
GEORGE VALENTIN BOUNEGRU – membru
ILIE LASCU – membru
CRISTIAN TITUS FLORESCU – membru
ANCA TIMOFAN – membru

Adresa de corespondență:

MUZEUL NAȚIONAL AL UNIRII ALBA IULIA
510010 ALBA IULIA
Str. Mihai Viteazul, 12-14
Tel. 0258/813300

Mailing address:

MUZEUL NAȚIONAL AL UNIRII ALBA IULIA
RO – 510010 ALBA IULIA
12-14, Mihai Viteazul St.
Tel. (+40) (258) 813300

www.revista-apulum.ro; www.mnuai.ro

© 2024 MUZEUL NAȚIONAL AL UNIRII ALBA IULIA

ISSN – 1013-428X

ISSN – 2247 – 8701

ISSN-L – 2247 – 8701

ACTA MVSEI APVLENSIS

APVLVM

LXI

series *ARCHAEOLOGICA ET ANTHROPOLOGICA*

ALBA IULIA

MMXXIII

Tehnoredactare: RADU OTA

Traducerea și verificarea textelor în limba engleză: ADINA BOGDAN

Autorii își asumă întreaga răspundere pentru conținutul studiilor

Materialele nepublicate nu se restituie autorilor

S U M A R

CONTENTS – SOMMAIRE – INHALT

IOAN OPRIȘ, In memoriam Hadriani Daicoviciu (11 octombrie 1932 – 4 octombrie 1984).....	XI
RADU ARDEVAN, Câteva amintiri despre Hadrian Daicoviciu.....	XXXI
VASILE MOGA, In memoriam Hadriani Daicoviciu.....	XXXIX
CRISTINEL FĂNTÂNEANU, Profesorul Sabin Adrian Luca la 65 de ani.....	XLI

STUDII ȘI ARTICOLE – STUDIES AND ARTICLES

ARHEOLOGIE & ANTROPOLOGIE

ARCHAEOLOGY & ANTHROPOLOGY

RADU-ANDREI SPIRIDON, Materialul litic șlefuit din situl de la Tărtăria - <i>Gura Luncii</i> (jud. Alba, România). Campaniile 2019 și 2021 <i>The Ground Stone Assemblage from Tărtăria - Gura Luncii (Alba County, Romania). 2019 and 2021 Campaigns</i>	1
TÜNDE HORVATH, An Unprovenanced Human Figurine in the Collection of Classical Antiquities of the Museum of Fine Arts (Part 1) <i>O figurină antropomorfă de origine necunoscută în colecția de antichități clasice a Muzeului de Arte Frumoase (partea I)</i>	51
GABRIEL BĂLAN, RALUCA BURLACU-TIMOFTE, ORIANA SVEDAC, ANDREI MĂRINCEAN, SORIN FELEA, Cercetările arheologice preventive de la Șag – <i>Situl 5</i> (jud. Timiș) <i>Rescue Archaeological Research at Șag – Site 5 (Timiș County)</i> ...	95
GABRIEL MIRCEA TALMAȚCHI, Proto-monedă, bijuterii, amulete... Despre două categorii de piese de bronz descoperite în teritoriul Istro-Pontic (secolele V-III a.Chr.) <i>Proto-Coins, Jewels, Amulets... About Two Categories of Bronze Pieces Discovered in the Istro-Pontic Territory (5th-3rd Centuries BC)</i>	167

DOREL BONDOC, LIVIA BUZOIANU, O amforă elenistică șampilată de la Dăneasa, județul Olt <i>A Stamped Hellenistic Amphora from Dăneasa, Olt County.....</i>	193
MARIAM SLIMOUN, Les épitaphes bilingues, latin et araméen, de Tibiscum <i>Epitafurile bilingve, în latină și aramaică, de la Tibiscum.....</i>	199
GABRIELA FILIP, Sarcophagus of <i>Aelius Iulius Iulianus</i> from Romula, an Expression of Roman Provincial Art and Poetry <i>Sarcofagul lui Aelius Iulius Iulianus din Romula, o expresie a artei și poeziei provinciale romane</i>	231
RADU OTA, ANDREI BUTA †, Material tegular șampilat descoperit recent în castrul roman de la Apulum <i>Stamped Tegular Material Recently Discovered in the Roman Fortress of Apulum</i>	247
DAN GEORGE ANGHEL, Utilizarea gudronului din coajă de mesteacăn în perioada romană la Apulum <i>Use of Birch Bark Tar During the Roman Period at Apulum.....</i>	281
CSABA SZABÓ, IOAN MUNTEAN, MIRUNA LIBIȚĂ-PARTICĂ, ORSOLYA GYURKA, Materiality of Roman Religion in Apulum. Catalogue and Topography of the Finds <i>Materialitatea religiei romane la Apulum. Catalogul și topografia descoperirilor.....</i>	311
RADU PETCU, INGRID PETCU-LEVELI, A Lead Votive Statuette Depicting a <i>Genius Cucullatus</i> Discovered Near Tomis (Moesia Inferior) <i>O statueta votivă din plumb ilustrând un Genius Cucullatus descoperită lângă Tomis (Moesia Inferior).....</i>	377
ALEXANDER HARIZANOV, <i>Plumbatae</i> from <i>Dacia Ripensis</i> : the Lead-Weighted Darts From a Newly Discovered Fortified Settlement Near Modern-Day Dimovo, Bulgaria, in Their Provincial and Regional Context <i>Plumbatae din Dacia Ripensis: săgeți de mână cu plumb dintr-o așezare fortificată recent descoperită lângă Dimovo de astăzi, Bulgaria, în contextul lor provincial și regional</i>	395

ARHEOZOOLOGIE

ARCHAEOZOOLOGY

- ALEXANDRA-PAULA SICOE, MIHAI GLIGOR, SIMINA MARGARETA STANC, Exploatarea resurselor animale în așezarea eneolitică de la Alba Iulia - *Lumea Nouă*: analiza arheozoologică a unui complex aparținând grupului Foeni
Exploitation of Animal Resources in the Eneolithic Settlement of Alba Iulia - Lumea Nouă: Archaeozoological Analysis of a Feature Belonging to the Foeni Cultural Group 433
- XENIA POP, Cercetări arheozoologice în așezarea din epoca bronzului târziu de la Conop - *Sit 5* (Jud. Arad)
Archaeozoology Research in the Late Bronze Age Settlement at Conop - Sit 5 (Arad County)..... 455
- GEORGETA EL SUSI, FLORIN CIULAVU, Cercetări arheozoologice în așezarea romană de la Apulum – Colonia Aurelia Apulensis
Archaeozoological Research in the Roman Settlement from Apulum – Colonia Aurelia Apulensis 471

RESTAURARE – CONSERVARE – INVESTIGAȚII

RESTORATION – CONSERVATION – INVESTIGATIONS

- ANDREEA-BRÂNDUȘA BUNGĂRDEAN, Intervenții de conservare și restaurare asupra unui ancadrament de piatră descoperit la clădirea fostei primării din Turda
Conservation and Restoration Interventions on a Stone Framing Discovered at the Building of the Former Town Hall in Turda 503
- CARMEN CECILIA DRAGOMIR, Salvarea și protejarea patrimoniului cultural mobil provenit din descoperiri întâmplătoare. Studiu de caz: depozitul de bronzuri din comuna Iara, județul Cluj
Saving and Protecting Chance Discoveries of Movable Cultural Heritage. Case Study: the Bronze Deposit from Iara Comune, Cluj County..... 517

RECENZII ȘI NOTE DE LECTURĂ

REVIEWS AND READER'S NOTES

- MARIUS-MIHAI CIUTĂ, Tudor Roșu, Florin Bogdan, *Apulum. În universul unei reviste*, Bibliotheca Musei Apulensis XLII, Editura Muzeului Național al Unirii Alba Iulia – Editura Mega, Alba Iulia – Cluj-Napoca, 2023, 214 pagini..... 527
- GEORGE BOUNEGRU, Andrea Popa, *Managementul integrat al patrimoniului cultural mondial în România*, Studiu de caz: frontiera romană din Dacia. Siturile de epocă romană de la Brețcu, Comolău și Boroșneu Mare, Editura Astra Museum, Sibiu, 2023, 279 pagini, 73 figuri..... 537
- CLAUDIU PURDEA, Augustin Lazăr, Sorin Alămoreanu, Marius M. Ciută (ed.), *Combaterea spălării bunurilor culturale pe piața antichităților: rolul expertului judiciar/Fighting the laundering of cultural goods on the antiques market: the role of the judicial expert: in memoriam Barbara Deppert-Lippitz*, Ed. Universul Juridic, București, 2024, 311 pagini..... 539

CRONICA PUBLICAȚIILOR

THE CHRONICLE OF THE PUBLICATIONS

- GEORGE BOUNEGRU, Cronica publicațiilor membrilor Secției Arheologie, apărute în anul 2023..... 545
- SIDONIA PETRONELA OLEA, Cronica publicațiilor membrilor Compartimentelor Restaurare ceramică – metal – textile și Restaurare piatră din cadrul Centrului Național de Conservare – Restaurare Carte Veche Alba Iulia, apărute în anul 2023..... 550

NECROLOG

OBITUARY

RADU OTA, ANCA-DANIELA MATIȘ, ANCA TIMOFAN
Andrei Buta, un destin frânt prea devreme.....551

Lista autorilor.....555

Augustin Lazăr, Sorin Alămoreanu, Marius M. Ciută (ed.), *Combaterea spălării bunurilor culturale pe piața anticităților: rolul expertului judiciar/Fighting the laundering of cultural goods on the antiques market: the role of the judicial expert: in memoriam Barbara Deppert-Lippitz*, Ed. Universul Juridic, București, 2024, 311 pagini.

Claudiu PURDEA
Universitatea „1 Decembrie 1918” Alba Iulia

Publicat de prestigioasa editură
Universul Juridic București, volumul dedicat
in memoriam Barbara Deppert-Lippitz,

expert judiciar - membru corespondent al Deutsches Archäologisches Institut, doctor *honoris causa* al Universității „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia -, este inclus în seria *Patrimonium*, un proiect debutat în anul 2006, al practicienilor din domeniul judiciar, în parteneriat cu instituții universitare. Editorii acestui volum, prof. univ. dr. Augustin Lazăr, conf. univ. dr. Sorin Alămoreanu și conf. univ. dr. Marius Mihai Ciută au o vastă expertiză în domeniul salvării patrimoniului cultural. Tema centrală este axată pe interdisciplinaritatea drept-istorie, domeniu care a oferit noua frontieră de cercetare științifică în materia protejării patrimoniului cultural. Problema și soluțiile de interes UNESCO au impus publicarea volumului bilingv (română-engleză).

Volumul este structurat în două secțiuni. În prima secțiune dedicată *in memoriam*, cercetători, experți, profesori universitari prezintă experiența cercetării științifice și colaborării judiciare cu expertul dr. Barbara Deppert-Lippitz (*Bona Dea*), în cadrul operațiunii judiciare internaționale *Aurul Dacic* privind repatrierea artefactelor sustrate din siturile arheologice și reciclate la casele de licitații. A doua secțiune vizează jurisprudența privind *combaterea traficului ilicit și a spălării bunurilor culturale în spațiul judiciar european*, precum și semnificația bunurilor culturale recuperate.

Încă din cuvântul introductiv sunt relevate contribuțiile aduse literaturii de specialitate în acest volum (stadiul recuperării și repatrierii bunurilor furate, instrumentele juridice, noile tehnologii de cercetare), precum și măsurile necesare pentru protecția juridică a patrimoniului arheologic aflat în pericol.

Primul studiu al volumului este semnat de dr. Ernest Oberländer-Târnoveanu, director-general al Muzeului Național de Istorie a României, autor al multor rapoarte de expertiză (cca. 80%) efectuate în dosarele aurului dacic.

Lucrarea prezintă lupta pe care dr. Barbara Deppert-Lippitz a trebuit să o ducă cu opiniile conservatoare ale cercetării românești, ori cu atacurile furibunde ale presei. Dar ceea ce putem citi în acest material este absolut inedit: un academician român o felicită în particular pentru contribuția la repatrierea spiralelor dacice, pentru a contesta autenticitatea lor în plenul unei sesiuni științifice la Biblioteca Academiei Române!

Al doilea, scris de dr. Emanuel Petac, cercetător științific la Cabinetul Numismatic al Academiei Române, se concentrează pe apariția în piața licitațiilor a bunurilor furate din siturile arheologice și modul în care experții s-au raportat la aceste descoperiri. Este binevenită explicația atitudinii profesorului Constantin Preda, căruia autorul materialului i-a fost asistent și i-a putut urmări îndeaproape convingerile și argumentele, inițial în susținerea (1973), iar mai târziu în contestarea autenticității emisiunilor Koson, apoi și a spiralelor de aur. Se arată bulversarea în care se afla elita științifică românească devreme ce artefactele furate au fost valorificate în străinătate și cunoscute abia în momentul licitației lor (decembrie 1999). În cazul kosonilor însă, situația este totalmente diferită. Tezaurul identificat în anul 1996, a fost vândut parțial instituțiilor bancare și muzeale din România, începând cu toamna anului 1997, deși presa centrală semnală indisponibilizarea unor monede similare în Ungaria la începutul aceluiași an (februarie 1997). Toate acestea au fost cunoscute cu siguranță de profesorul Preda. Personal nu i-am înțeles nici înainte și nici acum, după apariția acestui material, poziția științifică. Așa cum spune Emanuel Petac, profesorul Preda a fost fără îndoială părintele numismaticii geto-dacice, tocmai de aceea opinia domniei sale era edificatoare. Că ar fi fost o victimă a mașinațiunilor puse la cale de infractori prin intermediul presei!? Posibil! Dar de ce un savant cu o asemenea anvergură a răspuns unor astfel de provocări? Poate vom ști cândva, sau poate nu vom afla niciodată!

Dr. Gheorghe Trohani, cercetător științific la Muzeul Național de Istorie a României, semnează un material prin care prezintă modul în care au fost expertizate bunurile arheologice recuperate de Statul român în perioada 2006-2011, depuse în custodia cabinetului Barbarei Deppert-Lippitz, la Frankfurt am Main: inițial în 27 septembrie 2006, pentru patru spirale dacice, apoi în 14-16 iunie 2007 pentru două spirale, iar în 12-15 noiembrie 2008 pentru alte două. În anul 2011, altă echipă va face o nouă deplasare pentru expertizarea unei noi spirale, a două piese discoideale din fier, 27 monede de aur de tip Lysimach și 202 emisiuni din argint (39 Koson și 163 Koson-Droyeis). Autorul a făcut examinări în echipă cu renumiți specialiști, precum: prof. univ. dr. Mircea Babeș, dr. Lucia Marinescu, dr. Eugen Iaroslavschi, dr. Daniel Spânu și dr. Cristian Găzdac. Materialul este însoțit de câteva instantanee din timpul examinării artefactelor. Se poate recunoaște cu ușurință interiorul cabinetului-muzeu de pe

Baumwegstrasse, loc în care Barbara Deppert-Lippitz ne-a primit pe toți cei care i-am trecut pragul.

Conf. univ. dr. Sorin Alămoreanu de la Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca prezintă în materialul său primul contact pe care l-a avut cu Barbara Deppert-Lippitz, în biroul procurorului general adjunct al Parchetului de pe lângă Curtea de Apel Alba, cu prilejul repatrierii primelor patru spirale dacice. Apoi putem recunoaște personalitatea caldă și enciclopedistă a expertei, care trecea cu ușurință de la germană la engleză, franceză și italiană pentru a transmite mesajul interlocutorilor și care putea prelungi o discuție la un interval de două sau trei ore, fără ca ascultătorul să resimtă scurgerea timpului.

Conf. univ. dr. Marius-Mihai Ciută de la Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu publică într-o formă extinsă materialul apărut în revista *Journal of Ancient History and Archaeology*, în care evoca personalitatea Barbarei Deppert Lippitz în strânsă legătură cu efortul pe care l-a depus în serviciul Statului român pentru recuperarea spiralelor dacice, a tezaurilor monetare ori a unor podoabe din aur și argint. Ineditul acestui material, comparativ cu cel publicat anterior, este tratarea *in extenso* a unui raport de expertiză asupra emisiunilor Koson (doar stateri). Efectuat în dosarul penal nr. 301/P/2012 al Parchetului de pe lângă Curtea de Apel Alba Iulia, raportul analizează situația licitațiilor cu *monede* în perioada 1902-2013. Consider că prin complexitatea informațiilor prezentate, raportul va rămâne în literatura de specialitate, precum o bornă/un stâlp de care se vor ancora cercetările viitoare. Până acum, cu excepția studiului semnat de Max von Bahrfeldt, nici una din contribuțiile științifice nu prezintă licitațiile post 1912. Or, pentru cunoașterea numărului kosonilor aflați în circulație până la furtul tezaurului din 1996, acest aspect este esențial. În acest fel pot spune că ajutorul oferit de Barbara Deppert-Lippitz autorităților române continuă și după trecerea ei în eternitate.

Regizorul Andrei Teodorescu care, alături de Dan Dimăncescu, consulul onorific României la Boston, este producător al filmului documentar *The Hunt for Transylvanian Gold*, semnează un text care prezintă relația și modul în care Barbara Deppert-Lippitz a ajuns în contact cu autoritățile române, în special cu profesorul Augustin Lazăr. Modul în care „*destinul i-a bătut la ușă*”, fiindu-i prezentate două spirale dacice, de un român îmbrăcat în ținută de sport, după care s-a decis să ajute România pentru repatrierea lor. Apoi este prezentată contribuția pe care ea a avut-o în această misiune, prin *scanarea* mediului comerțului cu antichități și cooperarea în procedurile de repatriere, precum și câteva momente semnificative din filmul documentar al cărei protagonistă a devenit. Ne apropiem în acest fel de sensibilitatea ei, de motivația generată de artefactele dacice care fascinau, pentru a căror recuperare s-a ostenit mult. Prin exclamația „*au devenit ca niște copii pentru mine*” Barbara Deppert-Lippitz dezvăluie în fața camerelor atașamentul pe care istoricul îl are pentru profesia

lui. Acest mesaj are o putere extraordinară și de aceea l-am observat citat în mai multe studii din cuprinsul acestui volum.

Cms. Aurel Condruz, ofițer în rezervă al Poliției Române, fost șef al Serviciului pentru protejarea patrimoniului cultural din cadrul Inspectoratului General al Poliției Române, rememorează experiența din perspectiva unui om aflat în prima linie a luptei împotriva infracționalității patrimoniului cultural. Pentru istoricul braconajului arheologic, materialul prezintă momentul de cotitură pe care anchetarea infracțiunilor din domeniul patrimoniului cultural l-a cunoscut în anul 2003, când dosarul aurului dacic a fost închis printr-o soluție de clasare, procurorul de caz motivând „*inexistența corpus delicti*”. Apoi a survenit redeschiderea acestei cauze în septembrie 2004 și preluarea de către Parchetul de pe lângă Curtea de Apel Alba Iulia, sub coordonarea procurorului Augustin Lazăr. Implicat direct în întreaga anchetă, autorul a putut observa parcursul acestui dosar de la sesizare la urmărirea penală, până la valorificarea științifică și astfel a redat provocările cărora polițiștii și experții au trebuit să le facă față pe parcursul muncii investigative. Dintre acestea, destabilizarea încrederii în autoritățile române atât a opiniei publice cât și a experților implicați a fost cea mai presantă.

Prof. univ. dr. Augustin Lazăr de la Universitatea „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia, ex-Procurorul general al României în perioada 2016-2019, încheie această secțiune cu un material prin care arată importanta contribuție pe care Barbara Deppert-Lippitz a avut-o și modul în care a ajutat România. Pornind de la sesizarea directorului MNIR București, implicat a autorităților române, despre faptul că un cetățean român i-a prezentat spre autentificare două spirale din aur, până la investigațiile științifice pe care le-a făcut. Apoi, contactarea dealerilor de artă pentru recuperarea mai multor bunuri sustrase din siturile arheologice din România. Acest material relevă atât necesitatea interdisciplinarității în domeniul protejării patrimoniului arheologic, cât mai ales importanța conexiunilor dintre experți și a modului în care aceste relații interumane au condus la sesizarea autorităților, munca investigativă, identificarea, recuperarea, expertizarea și repatrierea artefactelor furate.

A doua secțiune grupează materialele dedicate combaterii traficului cu artefacte și spălării banilor. Primul studiu al acestei secțiuni este semnat de prof. univ. dr. Augustin Lazăr și are ca temă centrală analiza jurisprudenței operațiunii judiciare *Aurul dacic*. Studiul este dezvoltarea unui material apărut în revista *Dreptul*, însă în cazul de față este însoțit și de o bogată ilustrație. În concret sunt prezentate instrumentele juridice aplicate cazuisticii din domeniul patrimoniului cultural. Au fost selectate șapte decizii penale reprezentative, de finalizare a operațiunii judiciare sus-menționate, care au avut ca obiect bunuri arheologice repatriate, emblematice pentru patrimoniul cultural al României: tezaure cu emisiuni Koson, tezaure cu spirale dacice din aur, tezaure monetare, tabule,

emisiuni monetare grecești etc. Este valorificată această experiență, fiind prezentate direcțiile investigative care ar trebui urmate pentru recuperarea și repatrierea celorlalte artefacte aflate pe piața internațională de profil. Un edificator exemplu sunt emisiunile Koson. Rezumativ putem spune că studiul este o sinteză a jurisprudenței privind sancționarea penală a faptelor, cu indicarea instrumentelor juridice adecvate, o provocare de continuare a operațiunii de recuperare a *orfanilor* tezaurilor furate, precum și un repertoriu al contextelor de origine a bunurilor sustrate, unele încă expuse la vânzare online. Dimensiunea fenomenului infracțional poate fi astfel cunoscută, iar monitorizarea bunurilor nerecuperate poate fi făcută de orice persoană cu spirit civic, deoarece instrumentele sunt deja prezentate.

Al doilea studiu, semnat de prof. univ. dr. Werner Eck de la Universitatea din Köln prezintă tabulele de la Troesmis, rămase de la împăratul Marcus Aurelius - la a căror recuperare autorul a avut o importantă contribuție ca expert - și importanța acestora pentru cunoașterea sistemului urban din *Imperium Romanum*. Reputatul epigrafist german prezintă o amplă analiză a stadiului cercetărilor legilor municipale din diverse provincii ale Imperiului roman (Baetica, Noricum, Moesia, Pannonia), subliniind rolul major pe care legile de la Troesmis îl au în completarea informațiilor despre dezvoltarea sistemului urban al Imperiului în nord-vest și în provinciile dunărene. Studiul încadrează textul celor două tabule în dreptul public roman și arată că datorită lor se pot face comparații între municipiile din alte provincii și orașele latine din Baetica. Astfel, principala contribuție a studiului ne relevă că Troesmis-ul era un *municipium civium Romanorum*, nu un *municipium* de drept latin. Diferența între cele două era că pentru a deveni cetățean al primului, trebuia deținută *civitas Romana*, pe când în al doilea caz nu. De asemenea, că *Lex Troesmensium* a fost creată fie special pentru Troesmis, fie a avut la origine un text anterior *lex Irnitana*. Dimensiunea acestor norme mi s-a părut incredibilă: în jur de 100 de table, pe care ar fi fost gravate 140.000 de caractere (un zid de aproximativ 50 metri lungime).

Materialul semnat de prof. univ. dr. Valerius Ciucă de la Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași prezintă cadrul mai larg al dreptului roman din epoca clasică, în care s-au înscris și operele juridice din timpul domniei împăratului Marcus Aurelius, între care și tabulele *lex Troesmensium*. Sunt expuse în cheia premiselor juridice (mai degrabă decât cele istorice) legile municipale din perioada clasică a dreptului roman. Materialul bazat pe metodologia filosofiei dreptului aduce în fața cititorului o serie de particularități ale dreptului roman, preluate în dreptul european actual. Argumentele aduse sunt mai degrabă considerente de natură semiotică decât unele de ordin istoric.

Studiul prof. univ. dr. Ioan Piso de la Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca (expert epigrafist de marcă, cu o contribuție decisivă în recuperarea

tablelor *Lex Troesmensium*, împreună cu prof. Werner Eck), aduce o remarcabilă sinteză a dreptului public roman. Autorul menționează încă de la început că materialul prezentat are la bază cursul de istorie romană, pe care l-a avut în cadrul universității clujene. Acest material este doar o primă parte a unui studiu mai amplu ce va relaționa principiile Constituției romane (adică instituțiile politice romane și al relațiilor dintre ele) cu arhitectura forurilor din Sarmizegetusa Ulpia Traiana. Cunoscând aprofundat și normele *Lex Troesmensium*, autorul face un excelent expozeu al rolului pe care magistraturile, senatul și comițiile îl aveau, precum și al conexiunilor dintre acestea. Studiul va fi un bun instrument oferit practicienilor, cercetătorilor, studenților de la Drept și Istorie pentru înțelegerea conceptelor prezentate, precum și pentru aprecierea importanței unor artefacte recuperate de autoritățile judiciare.

Ultimul studiu îmi aparține, fiind desprins din cercetarea mea doctorală, și tratează apariția în cadrul licitațiilor publice a emisiunilor Koson și Koson-Droyeis din ultimii 30 de ani. Perioada analizată oferă rezultate bogate, având în vedere înregistrarea vânzărilor în bazele de date online. Cu toate acestea, în bazele de date nu sunt înregistrate toate tranzacțiile efectuate cu astfel de emisiuni (probabil maxim 30%). Spre exemplu, anticariatele ori micii comercianți nu au conturi pe aceste platforme, deși ei vând astfel de *monede*. Au fost tranzacționate 1488 de piese: 371 cu monogramă complexă, 669 cu monogramă simplă, 307 fără monogramă, 85 drahme Koson și 56 Koson-Droyeis. Pentru că mi se pare nefiresc să îmi prezint propria lucrare, mă voi opri aici, lăsând această misiune cercetării științifice.

Volumul de față este, așa cum am scris la începutul acestei prezentări, rezultatul colaborării interdisciplinare dintre cercetătorii din domeniul dreptului și al istoriei, oferind și un nou mod de abordare a patrimoniului arheologic: acela al arheocriminalisticii. În fapt investigarea unui context arheologic distrus, ori a bunurilor sustrate cu mijloacele specifice criminalisticii (științelor forensic), includerea lor în circuitul științific și recuperarea informațiilor legate de proveniența bunurilor, coroborarea rezultatelor obținute în procesul judiciar al aflării adevărului cu instrumente juridice, prin noile tehnologii digitale, analizele de metalografie, analize de sol etc., oferă cercetării științifice un nou orizont al cunoașterii. În urma acestei activități judiciare de anvergură, pe parcursul a cca. 10 ani patrimoniul muzeal s-a îmbogățit cu emisiuni monetare de ordinul miilor, din aur și argint, 13 spirale dacice, două *tabule* cu legi municipale, depozite de unelte, arme, piese de podoabă și port, elemente de harnașament, dintre care unele așteaptă încă includerea în patrimoniul cultural național.